

IULIU MOLDOVAN AND HIS EUGENIC CONCEPT

Ștefan Dreghici

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: This article discusses the cultural and political activity of the Romanian elite in the interwar period in Great Romania. Even the factors that contributed to the implementation of the new ideological current, "eugenism", first in Europe and later in Romania, and finally the great scholar Iuliu Moldovan, who was in fact the real promoter of eugenics in us. For many Romanians, the interwar period only means Crainic, Blaga, Cioran, Eliade, Ionescu, Sebastian. Some of them know of Gusti or Anton Golopentiei, but Iuliu Moldovan, Herseni, Manuila, Iordache Făcăoaru, Petre Ramneantu, Ovidiu Comșia, Necrasov, and other hundreds of professors and researchers from the universities and research centers of that period.

Keywords: eugenics, Iuliu Moldovan, Cluj, elite, Transylvania, bioploitics

Contextul bio-politic și social de la sfîrșitul secolului al XIX-lea a creat o premisă favorabilă în conturarea eugenismului european, care a plecat de la teoria controversată al lui F. Galton despre ereditatea geniului. În concepția lui Galton, eugenia era știința care se ocupa de factorii care pot să modifice în bine sau rău calitățile rasiale ale generațiilor viitoare. El a susținut că societatea nu trebuie să lase evoluția la voia întâmplării, ci dimpotrivă, oamenii de știință trebuie să ajute guvernele să implementeze măsuri care să vizeze ameliorări biologice pentru oameni. Eugenia a devenit astfel o fațetă a unui fenomen, curent de idei, mult mai larg, care tindea să influențeze politicile sociale și publice ale statelor. Acest cuvânt provine din limba greacă și înseamnă nobil prin naștere. Eugenismul a fost receptat în acea perioadă ca o soluție salvatoare la o serie de crize sociale, economice și politice caracteristice modernității europene de la finele secolului XIX. În acest context eugenismul nu a fost doar o critică la adresa modernității ci și o strategie defensivă a rasei. Lucian Butaru susține că de fapt din punct de vedere teoretic „rasismul european interbelic și eugenia sunt două fețe ale aceleași monede care circulă între știință și politică”.¹

Eugenismul a fost adoptat de majoritatea țărilor din Vest: Franța, Anglia, Italia, Germania și Finlanda, aceste țări și-au întemeiat propriile societăți eugenice. În România a câștigat târziu notorietate, deoarece contextul social, politic și religios era diferit față de cel european. La noi știința era încă subordonată Bisericii, acest lucru constituia un obstacol în calea modernizării. Proporția mare de analfabeți și de asemenea existența unor centre urbane slab dezvoltate a făcut imposibilă contestarea autorității Bisericii. Elita din acea perioadă era mai degrabă interesată de de interesele personale decât de promovarea științei.² Un alt aspect important a fost faptul că doar o mică parte din societatea educată era secularizată. La începutul secolului al XX-lea, politicienii și intelectualii se pare că nu aveau sentimentul unei amenințări iminente la adresa viitorului țării. Și totuși în epocă au fost cteva voci

¹Lucian T. Butaru, *Rasism Românesc*, Fundația pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2010, p. 20.

²Iuliu Moldovan, *Amintiri și Reflexiuni*, București, 1996, p. 22.

precum A.C.Cuza nemulțumit fiind de infiltrarea evreilor în societatea românească chiar și respectatul A.D. Xenopol, a adoptat o poziție antisemită. Dar adevăratul mentor al curentului eugenic și biopolitic din România, a fost Iuliu Moldovan (1882-1966), fiul unui preot greco-catolic, acesta s-a născut în satul Bogata, în regiunea Mureșului, din Transilvania³. După cea încheiată ca șef de promoție gimnaziului de la Mediaș în 1900, tânărul Moldovan se înscrie la Viena la Școala de Medicină. Odată cu finalizarea studiilor la Viena, el va lucra doi ani ca asistent la Praga, unde își va obține titlul de doctor în educație în 1906.⁴ În cele din urmă se va întoarce la Viena și va lucra asistent în Laboratorul de Bacterologie. Moldovan va participa cu succes la campaniile de holeră care se răspândise în armată și proiecte de cercetare la Institutul de la Hamburg și Institutul de la Paris. În acest mediu intelectual, Moldovan s-a familiarizat cu ideile eugeniste din acea perioadă.

În 1915 a obținut titlu de doctor în patologie generală la Viena. Deși terminase facultatea ca medic curativ perioada războiului îl va transforma în medic igienist. El urmărea combaterea și prevenirea fenomenelor morbide din sânul populației concomitent cu acțiuni pentru păstrarea sănătății colective. Prin scurta biografie a lui Iuliu Moldovan am dorit să conturez imaginea lui Moldovan și ideile eugeniste pe care le asimilase în străinătate și apoi momentul când acesta va încerca să le impună în România. Momentul favorabil apare în decembrie 1918, atunci când va primi postul de secretar general pentru Asistență Socială în Transilvania de către Consiliul Dirigent, condus de Iuliu Maniu. Criza socială, politică și economică pe care o tranșează în special Transilvania, după terminarea războiului îl va determina pe Moldovan să inițieze o nouă reformă în sistemul sanitar, acesta va înființa Inspectorate sanitare, spitale și centre pentru copii. În 1919 a fondat Institutul de Igiena Socială, pe care îl va conduce până în 1940, moment când armata ungară ocupă Transilvania de Nord. Acest institut va deveni sediul principal al eugenismului din Transilvania.

După 1918, adepții eugeniei în Transilvania au depus eforturi considerabile pentru a se informa în legătură cu realizările în domeniul eugeniei. Ei au călătorit în SUA pentru a discuta cu colegii americani și au încercat să emuleze atât cât permitea cultura română care încă nu era pregătită pentru noua ideologie. Un rol deosebit l-a jucat fundația americană Rockefeller care și-a trimis în Europa experții, pentru a evalua standardele de sănătate publică și de a face recomandări pentru implicarea ulterioară a fundației în sprijinirea modernizării instituțiilor cu rol important în îmbunătățirea sănătății a diferitelor ocazii. Iuliu Moldovan întemeiază la Cluj în 1921, publicația lunară de promovare a medicinei profilactice, „Sănătatea Publică” și „Revista Sănătatea.”

Cu această ocazie Iuliu Moldovan va contacta Fundația Rockefeller pentru ajutor, aceasta va asigura burse de specializare în SUA, apoi a contribuit la înzestrarea Institutului Social cu aparatură modernă, cu cărți și reviste. Publicațiile românești din domeniul eugeniei prezentau în mod regulat recenzii ale lucrărilor din țările vestice, cu o predilecție pentru autorii germani. Articole cu teme eugenice apăreau însă în mai multe publicații de la reviste de specialitate „Ardealul Medical” (1920-1949), și „Revista de Medicină Legală”, până la periodice adresate publicului larg de exemplu, periodicele lunare „Societate de Mâine” (1924-1945), alt periodic semnificativ a fost „Transilvania” (1868-1946) și „Calendarul Asociațiunii”⁵. În această perioadă activitatea științifică și cea eugenică a lui Iuliu Moldovan este intensă, în 1924 este numit decanul Facultății de Medicină din Cluj, apoi tot în acest an în primul număr al revistei clujene, „Societate de Mâine”, apărută în 12 aprilie 1924, Moldovan a inaugurat rubrica permanentă intitulată Biologie și biopolitică, aceasta urma să cuprindă articole din domeniul biologiei, igienei sociale, eugeniei asistenței sociale și sanitare. Este

³Iuliu Moldovan, *Amintiri și Reflexiuni*, București, 1996, p.20.

⁴Petre Râmneanțu, *Iuliu Moldovan: Viața, realizările și epoca sa*, București, 1977.

⁵Maria Bucur - *Eugenie și Modernizare în România Interbelică*, p.27

primul semnal al începerii luptei pentru impunerea noii doctrine, el va sublinia importanța majoră a medicului în societate, în anul următor va publica o broșură „Eugenia” el face referire la faptul că igiena publică trebuie pusă pe picior de egalitate cu politica economică, scopul lui Iuliu Moldovan era acela de a face din eugenie noua igienă practică românească. În 1926 va publica broșura „Biopolitica”, în care autorul face referire la faptul că dacă politicile existente pun bază pe aspecte economice, biopolitica ar fi avut în centrul atenției prosperitatea biologică a națiunii.⁶ Doctrina eugenică și biopolitică a trezit un larg interes în rândurile intelectualității românești din Transilvania, îndeosebi printre universitarii clujeni dar și în rândurile clerului.

De exemplu Al. Vaida Voevod era un membru corespondent al publicației „Buletinul eugenic și biopolitic” alt mare savant E. Racoviță el însuși un mare biolog și-a exprimat mândria că biologia poate fi privită ca o temelie a organizării de stat. Pentru a ilustra acest fenomen de atracție pot fi amintiți numeroși conferențieri care au ținut conferințe în 1927, arhimandritul Iuliu Sciban, profesor la Seminarul Central din București, prof. univ. Iacob Iacobovici, prof. Romul Boilă, geograful G. Vâlsan. În 1927 în cadrul ASTREI înființează „Buletinul eugenic și biopolitic”. Se știe că revista este o publicație periodică a Societății ASTRA, ce apărea lunar, între anii 1927 și 1947, cu o pauză în timpul crizei economice datorată lipsei de fonduri între 1931 și 1933. Articolele publicate în revistă sunt, în majoritatea lor, produsul școlii clujene, semnate de medici, demografi și specialiști în diverse domenii, sunt bine documentate, cu un vocabular bogat și diversificat. Firește că întâlnim și autori din București și Iași, precum și unele traduceri din literatura de specialitate străină, maicu seamă englezi, americani, german. Temele surprinse de acest periodic, au fost: asistența socială, statutul femeii, condiția tinerei generații, legislația, demografia, studiul populației, teoria biologică privind populația, sănătatea publică, educația, biopolitica, ereditatea, teoriile evoluționiste, problema rasială. În 1928 este numit secretar general al Ministerului Sănătății și Cercetărilor Sociale, în acest timp a reușit să realizeze un proiect de lege care să corespundă principiilor eugenice, legea a fost aprobată în 1930. dar versiunea oficială era o variantă moderată a proiectului. A mai fost ajutat în răspândirea acestor idei și datorită faptului că între anii 1932-1947 va fi președintele ASTREI.

În concepțiile sale Moldovan a respins „naționalismul de stat” care, în opinia lui mecaniza, industrializa și de asemenea exploata totul în dorința succesului material. Acestui naționalism, el i-a opus „naționalismul biologic”, în cadrul căruia intră în concurență forțe biologice, triumfând cel mai bine adaptați asigurându-se astfel progresul națiunii. Ereditatea a ocupat un rol esențial, ca premisă a activității sale științifice și a proiectelor sale biopolitice.

Moldovan era de părere că prin ereditate sunt transmise nu numai calitățile somatice determinate antropometric ci și macro grup-națiune. Considera că ereditatea a asigurat clar dăinuirea prin veacuri a calităților specifice „ rasei românești”. Cunoșcând toate aceste aspecte eugenicii au avertizat asupra unei realități negative perpetuate ereditar, prin alterarea fondului genetic național datorită unor boli sociale precum: tuberculoza, sifilis și alcoolismul.⁷ Ca și concluzie se poate spune că eugenismul în practica sa a avut rezultate pozitive, cum ar fi sistemul de sănătate din satele românești, creat în anii '20 și '30, politicile sanitare de vaccinare la sate, educarea sportivă a copiilor, lupta împotriva alcoolismului și bolilor venerice. Alte consecințe au fost negative, precum planurile de eliminare a minorităților etnice din pozițiile dominante în economie sau cultură. În această categorie intră și rasismul românesc din anii '40 când legile rasiale antievreiești au fost pe larg aplicate, iar ideile eugenice, mai ales cele de origine germană, au devenit populare și în România. După ce este ales președintele ASTREI, Iuliu Moldovan va elabora un program cu o nouă coloratură, izvorât în primul rând

⁶Iuliu Moldovan, *Biopolitica*, Cluj, Institutul de igienă și Igienă Socială, Subsecția eugenică

⁷Iuliu Moldovan, *Igiena Națiunii*, pp.13-26

din concepția culturală și politică a noului președinte ,corelată însă cu noul climat specific celui de al patrulea deceniu al secolului XX-lea.Politica de purificare a Germaniei hitleriste a făcut ca,în special după război,termenii de „eugenie și biopolitică” să fie întâmpinați pretutindeni cu ostilitate.Și din acest motiv el va fi condamnat de regimul comunist fiind considerat filogerman și burghezo moșier, va fi încarcerat din 1950 până în 1955,la închisoarea din Sighet împreună cu alți mari oameni politici .După ce va fi eliberat va fi urmărit o perioadă de Securitatea din Cluj ,1957-1961, dacă acesta desfășoară activități anticomuniste și de asemenea intențiile viitoare.

Datorită perioadei grele din detenție și al condițiilor inumane din penitenciar,Moldovan moare la Cluj ,în 19 noiembrie 1966.În anul următor regimul comunist i-a recunoscut doctoratul un pas important în reabilitarea reputației sale și de asemenea i s-a acordat titlu de membru al Academiei Române de Medicină.⁸În urma realizării acestui articol putem consiera că am dobândit mai multe informații despre activitatea ,concepțiile și viziunea politică a marelui savant Iuliu Moldovan.În activitatea sa multidirecțională el și-a demonstrat mereu devotamentul și profesionalismul în munca depusă,respectul pentru valorile și idealurile promovate în societatea românească.Perseverența cu care a luptat în impunerea acestor idealuri îi va aduce în final detenția în închisorile comuniste,alături de majoritatea elitei politice din acea vreme.Prin prezenta lucrare consider că am putut contura parțial portretul politic și cultural al acestui savant și că de asemenea societatea românească se poate mândri cu astfel de valori și de ce nu Iuliu Moldovan poate fi considerat un exponent valoros a societății românești.Este imposibil să înțelegi o cultură și politicile unui stat precum România în perioada 1918-1948 dacă îi citești doar pe Cioran, Eliade, Ionescu și Noica.Pentru realizarea acestui articol,m-am documentat din lucrarea lui Maria Bucur,„Eugenie și Modernizarea în România Interbelică”,memoriile lui Iuliu Moldovan „Amintiri și Reflexuni”,si de asemenea periodicele vremii:Buletin Eugenic și Biopolitic,Societatea de Măine,Transilvania.

BIBLIOGRAPHY

1. Butaru T. Lucian ,*Rasism Românesc* ,Fundăția pentru Studii Europene,Cluj-Napoca,2010,p.20.
2. Bucur Maria - *Eugenie și Modernizare în România Interbelică* .Polirom,Iași,2005.p.27
3. Moldovan Iuliu, *Amintiri și Reflexiuni*,București,1996,p.22
4. Moldovan Iuliu,*Biopolitica*, Cluj, Institutul de igienă și Igienă Socială,Subsecția eugenică
5. Moldovan Iuliu, *Igiena Națiuni*,pp.13-26
6. Râmneanțu,Petre *Iuliu Moldovan:Viața , realizărileși epoca sa*,București.1977.
7. Râmneanț Petre-*Iuliu Moldovan:Schiță de portret*

⁸Maria Bucur , *Eugenie și Modernizare in România Interbelică*,p.68